

בין געל לגל

עלון שדות ים, פסח תשע"ו, 22 אפריל 2016

צילום: ג'ייסון גולד

חם אביב שמח

קיבוץ שדות-ים

רחל כצמן ז"ל 1926-2016

צִירְתִּי לִי מַלְכוּת שָׁמַיִם
בְּיֶרֶק -
לְיִזְכֹּר כָּל מֵתִי.

וְהֵם שׁוֹמְעִים אוֹתִי קוֹרָא בְּשָׁמַיִם
וּמְשִׁיבִים לִי בְּחַיִּיךָ פְּנִימִים.

עָצוּב בְּלִעְדֵיהֶם בְּחֻדְרִים
שָׁבַם הַשְּׂאִירוֹ אֶת הַדִּי קוֹלָם.

אֲנִי נוֹתֵן לָהֶם חַיִּים -
לְכָל מֵתִי.
וְהֵם חַיִּים אוֹתָם שְׁנִית
וְגַם לְנִצְחָה.

אָבֵל עָצוּב בְּלִעְדֵיהֶם בְּחֻדְרִים.

אברהם חלפי

דברים לזכרה של רוחלה כצמן ז"ל

שושנה זכרונה לברכה ואלקנה, יונתן ומירי, עידית, יפעת ויוסף, הנכדים - תמנע ושגיא, הילה, איתי ודורון, רן, לריסה ויואל, גיל אייל ואורי,

קרובי משפחה, חברי שדות ים וכל מי שהגיע לחלוק כבוד אחרון לחברתנו רוחלה שנפטרה אתמול והיא בשנת התשעים לחייה.

רוחלה, אישה קטנה עם יכולת ביטוי עצומה, היטיבה לספר ולתבל את סיפור חייה ומשפחתה בסיפורים ואנקדוטות על רקע האירועים ההיסטוריים.

רחל לבית עפגין נולדה באריתראה למשפחה שעשתה את דרכה מתימן לארץ ישראל. לדברי אביה מוצא המשפחה היה משבט יששכר שהרחיק נדוד עד לאפגניסטן. אבות המשפחה עסקו ברפואה ואף טיפלו בבני בית המלוכה. הם נאלצו לברוח מאפגניסטן עקב האשמתם בטיפול כושל ונדדו עד לתימן. בתימן זוהו כאפגנים ומכאן היו למשפחת עפגין. בקרב יהודי תימן בלטו בשונותם משום שהיו בהירי עור יחסית למקומיים. בני המשפחה המסועפת שמרו על הייחוס המשפחתי ונישאו בתוך משפחה, ובכל בית אב נהוג היה להעניק את השם יששכר לאחד מבניה כזיכרון ועדות למוצאם. לימים כשנולד יונתן, בנה הבכור, התעקש אביה ששמו יהיה יששכר, אולם רוחלה החלוצה שהתרחקה זה מכבר מהתא המשפחתי, חשבה ופעלה אחרת.

הוריה של רוחלה היו צורפי זהב, וכשכל המשפחה עלתה לארץ ישראל ונפוצה בין המושבות בסוף המאה ה-19, החליט אביה לשהות בדרך ובחר להתמקם באסמרה שבאריתראה. משצברו די הון ורכוש החליטו ההורים לעלות עם שלושת ילדיהם לישראל כשהאם נושאת ברחמה את הבת הצעירה. עקב קשיים בקבלת הסרטיפיקט נאלצו להישאר באריתראה, ורוחלה נולדה במסאווא, עיר הנמל המדברית של אריתראה על שפת ים סוף.

ארבעה חודשים אחר כך הגיעה המשפחה לארץ בשנת 1927, והתמקמה בזיכרון יעקב בסמוך לשכונת התימנים. קשיי ההתערות בישראל לא פסחו על המשפחה. האב לא הצליח בעסקיו, אף בחר לשאת אישה צעירה כמקובל בקרב התימנים ועבר לתל אביב. כך נותרה האם הצעירה עם ארבעת ילדיה חסרת כל. על אף עוניים, באווירה הפתוחה, החמה והתומכת ששרתה במושבה לא ידעו הילדים רעב, ואף מצאו קורת גג בסיוע בסיועה של משפחת טויבס. הילדות היפה באווירת האיכרים העמלים, בין הכרמים וחביות היין נגדעה באחת כשמלאו לרוחלה תשע שנים. אימה נפטרה ונותרו לבדם שני האחים הצעירים. רוחלה ואחיה עזרא עברו לכפר הנוער שפייה והתחנכו בו במסגרת עליית הנוער בחסותה של הנרייטה סאלד. כבר אז בלטה רוחלה בקומתה הנמוכה, אולם לא חשה מאוימת בשל חסותו של אחיה הנערץ. המדריכים והמורים העניקו לילדים במוסד תחושת בית חם וחינוך מייטבי. רוחלה הצטיינה בלימודים ההומניסטיים ואהבה את המקצועות הריאליים, עד שלמדה את נושא השבר ו... נשברה. באותם ימים של פרעות הערבים וסיפורי האימה על פשיטותיו של אבו ג'ילדה אומנו בני הנוער בשפייה בהגנה עצמית ובזריקת רימונים, ונשאו בכל העבודות החקלאיות בכפר.

בכיתה ט' עברה רוחלה למסגרת המשך במשק הפועלות שבפתח תקווה. לצד הלימודים והעבודה בלול ובמשתלה השתלבה בפעילות של הנוער העובד. רוחלה הצעירה צורפה לקבוצה הבוגרת שהחלה לדבר

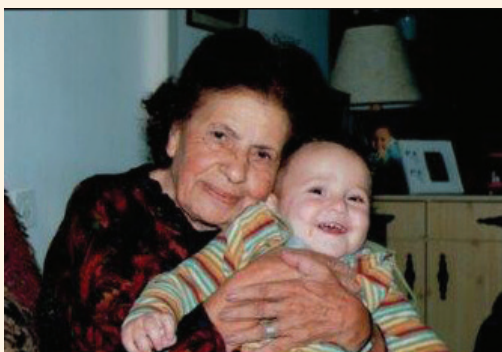
על יציאה להגשמה. "יום אחד, מספרת רוחלה בראיון עם דוד גרליך, הגיעה מישהי לדבר איתנו. יושבת בכיתה בחורה לבושה במדים תכלת אפור, בדיוק כצבע העיניים שלה, ומציעה לנו להצטרף לשדות ים. זו הייתה הפעם הראשונה והאחרונה שראיתי את חנה סנש. היא הייתה כבר בקורס צניחה והמפגש היה סמוך ליציאתה לתפקיד. למשק הפועלות הגיעו שליחים נוספים וביניהם בלטו שניים, יהודה רותם ויוסלה. הם שכנעו אותנו להגיע לקיסריה, שכן חסרו שם ידיים עובדות נשיות כי הנשים נותרו עם הילדים

בקרייה. יצאנו לדרך, בחורות חלוצות, באוקטובר 1943 וביננו עדה פורת, בלה פורת וחווה נוימן. הדרך עשתה עליי רושם נורא. הלכנו ברגל בדרך רומאית עתיקה שהאבנים עם השפיצים עוד בלטו, חלקו מהדרך היו מכוסים בחול. הים חם והייתה תחושת מדבר. לא באתי מתחושת אהבה, "הלכתי כי קרא הקול", מצטטת רוחלה את חנה סנש, בהזדהות מוחלטת.

רבים מכירים את הסיפור על רוחלה שנשלחה לסקל את שתי האבנים של האובליסק מחלקת ההיפודרום כבר בימיה הראשונים בשדות ים, אולם מעטים יודעים על חיי החברה התוססים במחנה האוהלים כשגרו גברים לצד נשים באותו אוהל. החברים שרו ונהנו מצלילי הפטיפון של יונה ולא פעם מצאו עצמם בלילות חורף סוערים ללא מחסה אבל עם חום בלב.

לצד הקיבוץ הקים הפלמ"ח מחנה אימונים עבור הפל"ם. בין השאר הועבר שם קורס ל"מחלקה השחורה", המסתערבים של אז. "באחד הערבים, מספרת רוחלה, נפוצה שמועה שצריך להגיע למחנה מפקד המחלקה. הוא נשלח למשימה מיוחדת לפיצוץ מתקן באולגה. בבוקר מצאתי מתחת לראשי פתק - "באתי, את ישנת מתחת לכוכבים. הלכתי". היה זה עזרא אחיה שניהל חיים חשאיים מאז גיוסו לאותה מחלקה. בפעם האחרונה שראתה אותו באקראי, היה זה לאחר ששוחררה מהכלא והייתה בדרכה לקיבוץ. "נתקלתי בערבי לבוש עבאיה, סיפרה, ולפתע הוא שאל אותי - "זה היה קשה?" והסתלק. זמן רב אחר כך נודע לה שעזרא נתפס בעת משימה, הוצא להורג בעזה ועצמותיו נותרו תחת מבנה בית ספר שנבנה שם מאוחר יותר.

בקיץ 1946 השזור בהיסטוריה ההירואית של הקיבוץ, נערכו חיפושי הנשק בשדות ים. בחיפוש השני, כשכבר הותר להזדהות בשם, נלקחו שתי בחורות לשבי עם כל הבחורים. הבחורים הושארו ברפיח והבנות, רוחלה וחווה נוימן נלקחו ללטרון ואחרי כן הועברו

לבית לחם. את ששת השבועות היטיבה לתאר בשירה הידוע לכל בני הקיבוץ מאותה תקופה. "בת תשע עשרה הייתי/ ולא ידעתי כלום, / לפתע התעוררתי/ לקול קריאה לקום./ הוי רע לי רע לי/ כזאת עוד לא קרה לי, / חייל נאה אמר לי / בואי ללטרון...". על אף הקושי שמרו הבנות על מורל גבוה לאורך ששת השבועות במעצר.

עם מוישה נפגשה רוחלה בקיבוץ לאחר שחזר משליחותו

בפרס. הוא הרשים אותה במיוחד כשהסליק אקדוח מהשורה באחד מאריחי הקיר בגן הילדים. עוד לפני שהתחתנו, הכירה רוחלה את משפחתו הפולנית של מוישה ואלה התרשמו מהשחרחרת הקטנה עד שנודעה כוונתו לשאת אותה.

לצד ההומור והאופטימיות בלטה רוחלה בסקרנותה האינטלקטואלית ובהשכלתה. עוד בטרם נשלחה ללימודים סמינר לימדה חברות נוער בקיבוץ.

לאחר הכשרתה קבלה את כתת אלון וחינכה אותם עד יציאתם לצבא. לאחר תקופה בהוראה באולפן רוחלה הצטרפה לצוות בית הספר, חינכה ולימדה את בני כיתות "שחף", "אופק" ו"יסעור. באותן שנים נולדו הילדים יונתן, עידית ויפעת, ובילדותם התקשו לקבל את העובדה שאימם כרוכה אחרי ילדים אחרים. יותר מעשרים שנה עסקה בהוראה וחינוך, ועוד שנים אחר כך המשיכה ללמוד וללמד בחוגים ובמספר נושאי לימוד.

גם בשנים הארוכות שעבדה במתפרה מצאה ביטוי ליצירתיות שלה. צימאון הלמידה מעולם לא דעך וכישורי ההוראה זרמו בעורקיה עד יומה האחרון.

גם בימים שעייפה וכאבה, נוח היה לרוחלה להתכנס בפינתה עם ספר קריאה, והשתדלה שלא להטריח או להכביד על סביבתה. על אף מצבה הפיזי הרעוע הקפידה על חזותה וכבודה. צלולה עד כאב נכונה להיפרד מהעולם.

אתמול בבוקר עצמה רוחלה את עיניה לעולמים. נשמתה הגדולה של האישה הקטנה עלתה מעלה.

יהי זכרה ברוך ושמור בתוכנו.

כתבה: אביטל שחר

עידית

אמא שלי,
קשה לי להיפרד ממך, כי לא ראיתי אותך מספיק, הבת שבמרחקים.
הלוואי שהייתי יותר, אבל את תמיד אמרת לי 'תחזרי לעבודה
שהשווייצרים לא יפטרו אותך'. ואני חזרתי.
בשנה האחרונה כל פעם כשהגעתי ראיתי שנחלשת יותר ולי היה
קשה יותר להיפרד ממך בחשש איך אמצא אותך בפעם הבאה.
וכשהלכת לבסוף עשית זאת בדרך הכה אופיינית לך - בשקט בצנעה
ובמהירות.
תמיד אזכור אותך כמו שהיית כל חייך - צעירה בנפש, חזקה, אמיצה
ודוגמה לסובלנות, פתיחות והומור אין סופי.
אוהבת אותך אמא יקרה שלי,

אמאלה שלנו, זו לא את, לא. את עמדת בהכל,
את ניצחת את הכל ובתוספת
של חיוך ובדיחה קטנה, כאילו לא היה זה עניין
גדול כלל...

את היית לי תמיד מושא להערצה. הרצון התמידי
שלך ללמוד ולצבור ידע, אפילו בימיך האחרונים
רצית שאראה לך איך גולשים באינטרנט, בערוץ
ההרצאות של האוניברסיטה, ללמוד עוד קצת על
ימי בית שני, ראשית המלוכה ועוד ועוד. כל הזמן
למדת, קראת, היית צלולה וחכמה עד הסוף. תמיד
הסתכלת קדימה, תכננת תוכניות והיו לנו חלומות
משותפים לעשות ביחד הקיץ - לנסוע, לטייל,
לבלות, לראות...

היית מלאת חמלה והבנה לכולם, מקטן ועד גדול.
תמיד ניסית לראות את הדברים מנקודת מבטו של האחר, החלש והמתקשה. והיית אמיצה.
איזה אומץ. התייצבת מול כל אתגר וניסיון בלי כל מורא. אפילו מהמוות לא פחדת. הלוואי
עלינו אומץ כזה.

אנו מתנחמים שבשנים האחרונות גברה בך עוד יותר היכולת להנות מכל דבר ולמצות כל רגע.
להנות גם מסתם ישיבה במרפסת, בדירה החדשה שלך שכל כך אהבת ושעיצבנו יחד, כל כלי,
כל פרח, כל פינה יפה שטיפחת.

תמיד חיוך על פניך, למרות הכאבים והקשיים ההולכים וגוברים.

אמאלה שלי, אני מודה לאלוהים שיכולתי להגיד לך אין ספור פעמים כמה שאני אוהבת אותך
וכמה כוחות נתת לי. שנישקתי וחיבקתי וכל נצמדתי אליך עד שאמרת לי - די, די...

אז עכשיו באמת די. לעכשיו.

עופי לך נשמה יפה וטהורה משוחררת מכל צער וכאב ומכל מגבלה.

את תמיד תהיי איתנו וחלק מעולמנו.

אשה אמיצה, חזקה וצנועה שכמוך.

יפעת

